

YENİ TÜRK

İstanbul Eminönü Halkevi tarafından ayda bir çıkarılır

CİLT : 6

NİSAN 1938

SAYI : 64

“NEDİM,, DE “İZTIRAB,, UNSURLARI

Y A Z A N

Zahir Sıtkı Güvemli

Edebiyat tarihlerimizde veya tezkirelerimizde “Nedim,,den daima şuh bir şair olarak bahsedilir. En neşeli şiirlerinde bile vurdum duymaz bir kalendarlikten çok, kuvvetli bir zekâ ve ince bir hassasiyet göze çarpan şairin, ıztırabı da aynı kuvvetle ifade edememesi mümkün müdür ?

Şüphesiz, bu cepheden Nedimi Fuzûli ile mukayese eden bir iddia mevzu bahis olamaz. Şu kadar ki, onda ıztırab ifadelerini arayıp bulmak da, şahsiyetinin bir diğer cephesini ortaya koyacak.

*

Muâsırı tezkireci Salim efendiye nazaran “tabiati pakizesi begayet âli bir şairi mümarisülfen ve lâubali,, olan Nedim için Namık Kemal “divanı anadan doğma bir kız resmine müşabihdir. Eğerçi erbabı mizak bir nazarda letafeti hüsnü anın meftun olur; lâkin müfsidi ahlâk olduğu için nedimi efkâr etmek caiz değildir...,, [1] diyor. Ebüzziyaya göre ise “Nedim, nazmında, nesrinde parlak parlak fikirlerden başka bir şey iltizam etmez. Hatta ciddî bir eserin mukaddemesinde bile efkârı şûhanesine mağlup olarak, Ahmedi Salisin evsafını tadad sırasında “Anın akli kâmilî

[1] Ebüzziya Tevfik. Nümunei Edebiyatı Osmanîye. Cilt 1 (s. 45).

ilhamsiriştine kıyas ile Aristo bir sersem ve anın cah ve celâline nisbetle şahı İsfahan bir eşekci acemdir,, der [2].

Bu kıymetli şairle epi uğraşmış olan Ali Canip onun hayatına dair kısa bir makalesinde [3] şunları söylüyor: “Doğrudan doğruya eserlerinin tetkikile anlaşılıyor ki Nedim Damat İbrahim Paşanın sadaretine kadar mesut olamamıştır..... Şehit Ali Paşa sadrazam iken (1125 — 1128) tanzim ve takdim ettiği bir kaside kendi halini pek sarîh anlatır [4]. Ali Canip bu makalede onun için “Mizacen zaten nikbin olan şair...,, diyor.

Evvela Halil Nihadın uzun bir mesai ve tetkik neticesinde tabettirdiği Nedim Divanı [5] mukaddemesinde, bilâhire oradan aynen alınarak “Divan edebiyatı antolojisi,,nin “Nedim,, kısmına mukadde-me teşkil eden yazısında Köprülüzade şair hakkındaki fikir ve kanaatını şu

[2] Aynı eser (s. 46).

[3] Türkiyat Mecmuası, birinci cilt. Ali Canip: Nedimin hayatı (s. 177).

[4] Bu her halde matbu divanın ilk kaside-i olacaktır.

[5] Nedim diyanı, Halil Nihat tabı, ki bu yazıda geçen metinler ve sahife numaralarında hep bu eser esas tutulmuştur. Tabı tarihi: 1338—1340. Bir luğatçe ile Nedimi kadim divan-çesini havf, 374 sahife. İkbâl ve Sadakat kütüphaneleri.

şekilde izhar ediyor [6]: “Fuzûli gibi müessir şikâyetler, elemeler onda pek nadirdir. Divanı; baştan aşağı serbest, şen, cüretkâr bir havai aşk ile malidir. Hakikî bir rindi zevkperest olan şair pek belli ki bunların bir çoğunu hayatı yevmiyeden almıştır: Bazen al fesli bir Cezair güzeli, bazen ahda vefa etmeyen bir şehir çocuğu bir gazele vesilei sünuh olur. Doğrusunu itiraf etmek icabederse Nedim yüksek ve ilâhi bir aşkı değil, ayş ve işret alemlerinin levazımından olan serbest alâkaları, her güzele karşı duyulan çapkın hisleri, bir kelime ile şehveti terennüm etmiştir.”

İsmail Habîb de Nedim hakkında şunları yazmıştır: “Nedim de haneyi kelime halinde tebellür ettirdi. Şetareti mısra şekline koydu. Şuhluğu billûr bir şiir yaptı..... Şehvet bile onun şiirlerinde murassa câmların lâlin itrından süzülerek şiirleşmiştir.” [7].

Fikret, Nedim hakkındaki meşhur şiirinde ondan:

Sever güzelleri, hep aşk lâübalisi,
Tarab yegâne pesendidei hayalisi

Nedim, o şirmizin çehrei cevanisi.

diye bahsediyor.

Bütün bu hükümleri tekzip değil, sadece onları tamamlamak üzere, Nedim'in eşarında mevcut ızdırab unsurlarını bir araya getirdik. Bunlar iki şekilde görünüyor:

1— Klişe haline gelmiş ve artık bir teessür ifade etmekten çıkmış tabirler veya doğrudan doğruya sevgiliden gelen intiba ile söylenmiş sözler...

2— Hayatî ızdıraplardan müteessiren söylenenler...

[6] Divan, mukaddeme ve divan edebiyatı antolojisi: Nedim (s. 522).

[7] İsmail Habîp, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, medhal: 44.

1— Klişe haline gelmiş veya sevgiliden gelen menfi intiba ile söylenmiş sözler...

Bunlara Divanda bilhassa “Gazeliyat,, kısmında pek çok rastlanır. En sarıh olanlarını seçtik, ki başta “Zârlık,, gelir. Bu kelime ekserya “Nedimi zâr,, şeklinde görülür ki “Taştiri gazeli Nedimi kadim,,in sonunda ilk defa bulunuyor. Tabirin, Nedim tarafından, Nedimi kadimde rastlanarak sempatik telâkki edilmiş ve kullanılmış olması akla yakındır.

Divanda bu tip sözleri ihtiva eden kısımları gözden geçirelim:

Şifâyı mahzûd lütfün Nedimi zârü şeydaya
(Der sitayışı sadrı âzam İbrahim pâşâ der zımnı şikâyet ez remed.. baştan başa).

*

Nevbahâr olsa da biçâre Nedimâ nâşâd
Rûzi mahşerde meğer şâd ola bâ lûtfi hudâ.
(Divan: 135)

Nedimi zâr gibi der herâs olur âlem
Olunca didei mestin lebâlebi âşûb.
(Divan: 196)

*

Nedimi zârı bir kâfir esir etmiş işitmiştim.
(Divan: 143)

*

Yok mu bir lütfün Nedimi zârına ıyd üstüdür
Defteri hicrânı sultanım hisab etmez misin.
(Divan; 153)

*

Dahi gelmez mi Nedimâyı felâketzedemiz
Geldi hengâmı tarab, vakti temaşâyı çemen.
(Divan: 165)

*

Cânâ sabâh eriştiği hâurnişan mıdır
Senden Nedimi zâr dahi kâmin almadan.
(İbid.)

*

Âh efendim seni gördüm de Nedimi zârın
Şimdi bildim ki ne vardır dili nakâmında.
(Divan: 171)

*

Zülfü dilberde sabâ yokla *Nedîmi zârı*
Görinür mü aceb ol gamzei fettâna göre.

(Divan: 178)

*

Böyle sermestü harâb etme *Nedîmi zârını*
Nim sun peymaneyi sâkî tamam ettin beni.

(Divan: 183)

*

Nirengi hürdedir o periden *Nedîmi zâr*
Biçâre gamze anladı çeşmi peridesin.

(Divan: 187)

*

Nedîmi zâr ile bir lâhzacık olmaz mısırf hemdem
Meserret vaktidir ruhi revânım gel açıl şad ol.

(Divan: 194)

*

Nedîmi zâra benzer âşıkım yoktur demişsin sen
Efendim işte vârdır ben esrin ben giriftârın,

(Divan: 195)

*

Pâyâm olmada ümmidi *Nedîmi zârın*
Ayağın sâkınarak basma aman sultanım.

(Divan: 198)

*

Nedîmi zâr kurbânın kulundur
Sen ânın cismine rûhi revânsın.

(Divan: 202)

2 — *Haricî hayattan müteessiren* *söylenen samimi sözler ...*

Bu noktainazardan taranınca, bulduğumuz unsurlar kemiyet itibarile hiç te fazla bir yekûn tutmaz. Yalnız bunlar daha ziyade kül halindedir ve ifadeleri bakımında mühim delâletleri vardır.

Lâfı koy sen variken ârada billâh Nedîm
Bâhtı biçâreyi bihüdedir etmek mat'an.

(Divan: 18)

*

Ağyara câm sunsa şipihri stîzekâr
Ben *zâra* âbî tîgî gamı hunçekân verir.

(Divan: 23)

*

Billâh koyma bildiğin elden felek heman
Bir gün senin de lâyığın âhü figan verir.

(İbid)

*

Ben kulun bikes muhakkar böyle kalmışken zebûn
Mihneti endühla ağlar gezerdim serseri
Ne rikâbî devlete arzı merama bir mesağ
Ne bu bârı mihnete sabretmeğe tab averi

(Kasidei Sultan Ahmet. Divan: 26)

*

Gam nakli melâmet tarabı girye Nedîmi
Hünâbei dildir meyl nâbî demi hasret

(Divan: 136)

*

Bu imtidâdı cevre ki bahtın şitâbı var
Mihnetmedar olan feleğe intisabı var
Mihrin nihân eyledi devran şafak değil
Benzer ki âteşi sitemin iltihabı var
Ser germil niyaz ile dil giryenâkölür
Yine hadikal emelin âbü tâbı var
Eyler nesîmi lûtfi bize girdibâdı gam
Bu rûzgârı bî mededin inkılâbı var
Harf âşinâyâ hâli dilolmaz lebi emel
Bir âhî derdnâkle şâfi cevâbı var

.

Yoktur *Nedîmi zârda* esbabı ârzü
Ancak cihanda bir dili firkatmeâbı var

(Divan: 141)

*

Cefâyı talii nâsazkârı benden sor
Aman aman sitemi rûzgârı benden sor
Düşüp ümide neler çekdiğimi ben bilürüm
Belâyı keşmekeşi intizârı benden sor
Bir iki günde ne gaddârlıkların gördüm
Felek dedikleri nâpâydarı benden sor
Zemânı vâ'de tahassürde başkadır âlem
O telh şerbeti şiringüvârı benden sor
Henüz neşesini görmeden humâr çeker
Nedîmi dilşüdeî bikarârı benden sor

(Divan: 142)

*

Eşkimde böyle şüle nedendür meğer ki sen
Çün süzü tâbı giryede pinhansın ey gönül

(Divan: 158)

*

Söyleyin sâkiye öldükte *Nedîmi zârına*
Eylesün tahmîri huştî lâhd hâki gûzeden

(Divan: 167)

*

Nimeti lütfunla seyr olsun *Nedimi telhkâm*
 Sayei lütfunda erbâbı hüner ıyd eylesün
 (Divan: 167)

*

Meyü mahbûbe çoktan tövbekâr oldu *Nedimi zâr*
 Niçin ammâ ki bilmem yine yâran fa'nezenlikte
 (Divan: 174)

*

Ey Nedim ey bülbülü şeydâ niçin hâmûşsun
 Sende evvel çok nevâlar guftü gûlar var idi
 (Divan: 179)

*

Efsus Nedimi zârü mihnetdide
 Düşmüş vatanında gurbeti câvide
 (Divan: 208)

*

Gel ey gönül yine bir âhı hasret eyliyelim
 Sıpihri tahtai meşki felâket eyliyelim
 (Divan: 212)

*

Dâğ-ber-dâğı cefâyı dehridünüm ben müdâm
 Nâlevü feryadü ahı ateşinim tâzedir
 Kasdım etmektir harâb âhile bünyadın benim
 Her sitem gördükçe zirâ çarha kinim tâzedir
 (Divan: 146)

*

Ehli diliz felekte belâmız budur bizim
 Tuttuk rehi savâbı hatâmız budur bizim
 Dehriin hêmişe çekmedeyiz germü serdini
 Ancak meâlî sayfü şitâmız budur bizim
 (Divan: 162)

*

Bütün bu unsurların, bu ıztırap veya elem ve keder unsurlarının, saik değil, netice olmaları itibarile, bize Nedim'in ikinci plânda kalan cephesini gösterdiklerinden, ehemmiyeti vardır.

Nedim'in farsî eşârı bu yazının dışında kalmıştır.